

יח ע"ב

[א] 60 גמ' במתורגמן המתרגם - לפרש"י כ"ז שפת יתר, אבל הפי' הוא שקראה בלשון תרגום, לפי שהיו רגילין בתרגום בע"פ, וקמ"ל דאף למכיר אשורית יוצא בלעז, וקמ"ל אף שקרא בב' לשונות יצא, דהא צריך לקרות כולה ואף המיעוט מעכב, מדקא' אטו אנן כו'. וכ"ה להדיא הפי' הנ"ל בירו'. ומ"ש בירוש' מי שיודע גם אשורית אין יוצא בלעז, היינו אם כתובה אשורית, דלא כגמ' דילן. וק"ל כגמ' דילן דבזה אף לועז לא יצא, מ"מ פשטא דמתני' דקא' והלועז כו' וגמ' דפריך והא לא ידע כו' ופשטא דירוש' מ' בדברי הרמב"ן, דלא יצא אלא הלועז דוקא, וכאן דוקא במקצתה, כי היכי דיצא בע"פ, אלא ש"ל דגמ' דידן ס"ל כשמואל בירוש' דלא כר' אבהו, מדפריך גמ' מע"פ ול"פ מתרגום.

אור אליהו

[א] כגמ': "תנו רבנן, השמיט בה סופר אותיות או פסוקין וקראן הקורא כמתורגמן המתרגם - יצא". וכתב רש"י שמה שכתוב "כמתורגמן המתרגם" הכוונה שקורא בלשון הקודש אלא שקורא "על פה". וקשה שלפי זה לפירוש רש"י כל זה, היינו "כמתורגמן המתרגם", הוא שפת יתר, שהרי אם השמיט בה הסופר אותיות או פסוקים, ובכל זאת קראן הקורא, על כרחך שקראן בעל פה, אם כן מה הוסיפה הברייתא בזה כשאמרה "כמתורגמן המתרגם". אבל הפירוש הוא, שמה שכתוב "כמתורגמן המתרגם" הכוונה שקורא בלשון הקודש, ולא בלשון הקודש, ולכן נקטה הברייתא "כמתורגמן המתרגם". והטעם שנקטה הברייתא שקראה דוקא בלשון תרגום הוא, לפי שהיו רגילין בתרגום של המגילה בעל פה 62, 61 וקמ"ל הברייתא בזה, דאף למי שמכיר אשורית, כגון כאן, שאת שאר המגילה קורא באשורית, יוצא אם קורא בלעז 63. וקמ"ל עוד אף שקרא את המגילה בשני לשונות, כגון כאן אשורית ותרגום, יצא ידי חובה 64.

"וכן יש לפרש גמרא שלנו שם: ת"ר השמיט כו' וקראן הקורא כמתורגמן המתרגם כו' דלפירוש רש"י כל זה שפת יתר הוא. אבל הפירוש הוא שקראן בלשון תרגום, לפי שהיו מכירין התרגום על פה לכך נקט כהאי גוונא". 63. וזה שלא כדעת הרמב"ן (מגילה יז ע"א) הסובר שרק מי שיודע לעז בלבד הוא יוצא בלעז (או כשקראו לפניו באשורית), אבל כל מי שיודע גם אשורית יוצא רק באשורית, ואפילו אם כתובה המגילה בלעז: "אבל יודע אשורית לעולם אינו יוצא אלא באשורית". וכך מפרש הרמב"ן את הירושלמי (מגילה ב, א) שיובא להלן. 64. כתב הרמ"א (תרץ, י): "ואם כתובה בשני לשונות, מי שמכיר יצאו". וכתב שם רבינו: "ואם

בן מחסיה - כצ"ל". וכן הגיה בדקדוקי סופרים עיי"ש הערה צ.

60. הנה בסוגיא זו האריך רבינו בביאורו לשו"ע (או"ח תרץ סעיף י), אמנם כאן כתבנו לפרש את ההגהה בלבד, ורק בהערות הבאנו מביאורו לשו"ע בקצרה את הדברים הנוגעים ישירות למה שכתב כאן. ועיי' דמשק אליעזר שהאריך לבאר כל דברי רבינו בביאורו לשו"ע.

61. אבל שאר לשונות לא היו יודעים בעל פה, אמנם בלשון הקודש לא היה יכול לקרוא בעל פה, שכן אמרו (גיטין ס ע"ב): "דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן על פה", ובפרט אם מדובר שקורא לאחרים שלכו"ע אין לקרוא בעל פה.

62. וכן כתב רבינו בביאורו לשו"ע (או"ח תרץ) -

אור אליהו

אשורית יוצא ידי חובה כשקרא בלשון תרגום, וכן גם הקורא בשתי לשונות יוצא ידי חובה. וכן הוא להדיא הפירוש הנ"ל בירושלמי (מגילה ב, א): "תני שמואל, טעה והשמיט פסוק אחד ותירגמו המתרגם - יצא". הרי שלא אמר שקרא בעל פה, אלא שקרא בלשון תרגום וכן"ל.

ומה שכתוב בירושלמי⁶⁵ (שם): "ור' אבהו בשם ר' לעזר, יודע אשורית ויודע לעז, אינו יוצא בה אלא אשורית", ומבואר שרק הלועז, שאינו יודע אשורית, יוצא בלעז, אבל מי שיודע גם אשורית אינו יוצא בלעז, ואם כן כאן, שהקורא יודע גם אשורית, היאך יוצא במה שקורא בלשון תרגום את מה שהשמיט הסופר. אמנם זה אינו קשה, שמה שכתוב שיצא רק באשורית, היינו אם המגילה כתובה באשורית, ובכל זאת קרא בלעז אינו יוצא. והטעם, "כיון שהוא יודע אשורית אין לו לקרות אלא מתוך הכתב ממש"⁶⁶, ואם קורא בלעז נחשב כאילו קורא בעל פה, אבל כאן שבלאו הכי קורא בעל פה את מה שהשמיט הסופר, יכול לקרוא גם בלעז.

וכיון שהעמדנו שהירושלמי מדבר באופן שכתובה אשורית, מבואר מזה, שמי שלא יודע אשורית, יוצא אם קראה בלעז, אע"פ שכתובה אשורית, ולא נחשב כקורא בעל פה. וזה לרבי אבהו, ולשמואל, אפילו כשיודע גם אשורית יוצא כשקורא בלעז במגילה הכתובה אשורית⁶⁷. אמנם כל זה דלא כגמ' דילן, וק"ל

והנה לכאורה היה מקום לומר, שמה שיצא אם קרא את חלקה בעל פה בלשון תרגום, הוא משום שאנו אומרים שכיון שאת רוב המגילה הוא קרא מתוך הכתב, אם כן, מה שקרא בעל פה נחשב כאילו לא קראו כלל, ויצא ידי חובה במה שקרא רוב המגילה מתוך הכתב. אמנם אי אפשר לומר כן, דהא צריך לקרות את המגילה כולה, ואף המיעוט מעכב. והראיה שקריאת כל המגילה מעכבת, מדקאמר (יח ע"א): "והלועז ששמע אשורית יצא וכו' והא לא ידע מאי קאמרי, מידי דהוה אנשים ועמי הארץ. מתקיף לה רבינא אטו אנן האחשתרנים בני הרמכים מי ידעינן, אלא מצות קריאה ופרסומי ניסא, הכא נמי מצות קריאה ופרסומי ניסא". והנה אם נאמר שמיעוט המגילה שלא קראו אינו מעכב, אם כן אינו מובן, איך הביאה הגמ' ראייה, ממה שאנו לא יודעים רק מה הפירוש של "האחשתרנים בני הרמכים", ללועז ששמע אשורית שאינו מבין כלום מהמגילה, אלא מבואר מזה שגם מיעוט המגילה מעכב, ואם בכל זאת אנו יוצאים ידי חובה, למרות שאנו לא מבינים מה הפירוש של "האחשתרנים בני הרמכים", אז גם הלועז ששמע אשורית יוצא ידי חובה אע"פ שאינו מבין כלום.

ואם כן, על כרחך, שמה שקרא בלשון תרגום את האותיות והפסוקים שהשמיט הסופר הוא מעכב, וממילא מבואר מזה, שגם היודע

"יודע אשורית ויודע לעז - זהו פשיטא שהוא יוצא בה בלעז וכן באשורית, שהרי היא כתובה כהלכתה והוא מבין בשתייהן".

66. לשון פירוש קרבן העדה.

67. וז"ל הירושלמי: "תני שמואל: טעה והשמיט פסוק אחד ותירגמו המתרגם יצא, אנן אמרין בכל לשון לא יצא ואת הכין. שמואל כדעתיה. ר'

כתובה - ברייתא דשמואל הנ"ל טעה כו' ותרגמו כו' אף שכל המגילה קראה בלשון הקודש" כו' ע"ש שהאריך רבינו בזה.

65. לגירסת הקרבן העדה, וכן הגירסא בחידושי הרמב"ן (יז ע"א), וכן גרס רבינו בביאורו לשו"ע (שם), אבל הפני משה גורס: "יודע אשורית ויודע לעז יוצא בה בלעז ואשורית". ופירש הפני משה:

אור אליהו

ומבואר שסתם "לועז" אינו יודע כלל אשורית. ואם כן, כשאמרה המשנה (שם): "אבל קורין אותה ללועזות בלעז", מבואר שרק מי שאינו יודע אלא לשון לעז יוצא בלעז. וכן פשטא דירושלמי (סוטה ז, א) משמע כדברי הרמב"ן (יז ע"א) דלא יצא בלעז אלא הלועז דוקא, ולא מי שיודע גם אשורית⁶⁹. וז"ל הירושלמי: "ר' לוי בר חיתא אזיל לקסרין שמע מלין קריין שמע אלונים⁷⁰ בתון⁷¹. שמע ר' יוסי ואיקפד אמר, כך אני אומר: מי שאינו יודע לקרות לא יקראה כל עיקר⁷². השיב ר' ברכיה, הרי מגילת אסתר היה יודע לקרות אשורית ולעז - אינו יוצא אלא אשורית⁷³. ומבואר, שלפי הרמב"ן, מה שכתוב בירושלמי (מגילה שם):

בגמ' דילן דבאופן זה שכתובה אשורית, אף הלועז, שיודע רק לעז - לא יצא, כיון שנחשב כקורא בעל פה. וז"ל הגמ' (יח ע"א): "קראה תרגום לא יצא וכו' היכי דמי, אילימא דכתיבה מקרא וקרי לה תרגום, היינו על פה".

ומה שתירצנו, שמה שכתוב בירושלמי, שמי שיודע אשורית לא יצא ידי חובה בלעז, מדובר באופן שכתובה אשורית וקורא את כתב האשורית בלעז, אבל כשקורא בעל פה את מה שהשמיט הסופר יוצא אף כשיודע אשורית, מכל מקום פשטא דמתני' דקאמר (יז ע"א): "והלועז ששמע אשורית יצא" משמע שלועז הכוונה למי שיודע רק לעז⁶⁸, וכן משמע מהגמ' דפריך (יח ע"א): "והלועז ששמע אשורית יצא וכו' והא לא ידע מאי קאמרי",

בידיעה ממש עדיף והוציאוהו בלשון שיודע בו, ועוד כדי שיהא הוא יכול להוציא עצמו ידי חובתו ויקרא לעצמו, אבל יודע אשורית לעולם אינו יוצא אלא באשורית, והא דקתני ברייתא גיפטית לגפטיים, ללעזות גיפטית קאמר, אבל גיפטים יודעים אשורית אין יוצאין בגיפטית".

70. כלומר, קוראים קריאת שמע בלשון לעז.
71. כלומר, רצה לעכבם שיקראו בלשון הקודש, שסבר שק"ש בלשון הקודש דוקא.
72. כלומר, בתמיהה: וכי מי שאינו יודע לקרוא בלשון הקודש לא יקרא כלל קריאת שמע.
73. כלומר יש ראייה ממגילת אסתר שמי שיודע גם אשורית אינו יוצא ידי חובה בלעז, וכאן הרי היו יודעים גם לשון הקודש, ואם כן שפיר עכבם (כל הביאורים הנ"ל בירושלמי ע"פ ביאור רבינו לשו"ע תרץ סעיף י).
וכן כתב כל הנ"ל רבינו בביאורו לשו"ע "וכן עיקר, כי פשטא דירושלמי משום שיודע גם כן בלשון אשורית, וכן פשטא דמתני' דקרי להו לועזות, וכן מדקאמר והלועז כו' ופריך בגמ' והא לא ידע מאי קאמר".

שמואל אמר היתה כתובה כהילכתה, הלעז יוצא בה בלעז". ומבואר שאע"פ שיודע אשורית, שהרי את שאר המגילה קרא באשורית, מכל מקום יוצא במה שקורא בלשון תרגום את מה שהשמיט הסופר.

68. והביא הרמב"ן ראייה לזה ממכות (ו ע"ב) "הנהו לעוזי דאתו לקמיה דרבא אוקי רבא אמורא בינייהו כו'". עיין הערה 69.

69. וז"ל הרמב"ן: "הא דתנן אבל קורא אותה ללועזין בלעז. פרש"י ז"ל שיודעין לשון אחר שאינו לשון הקודש, ולא דאיק לי, דכיון דכל לשון אינו כשר במגילה ואפילו לדברי האומר ספרים נכתבים בכל לשון אינו כשר אמאי מכשרינן ליה מפני שיודעין בו, יקראו בלשון הקדש, אלא ללועזות היינו שאין יודעין אשורית, ודומיא דסיפא דקרי לעוז למי שלא ידע אשורית, וכן בכל מקום לועזות שאין יודעין בלשון הקדש, דאתמר התם (מכות ו' ע"ב) הנהו לעוזי דאתו לקמיה דרבא אוקי רבא אמורא בינייהו כו', ומפני שאין יודעין אשורית אף על פי שיוצאין בו בקושי התירו, משום דאיכא מצות קריאה ודאי דפרסומי ניסא

כג ע"א

[א] גמרא חני שלשה, חמשה, שבעה כנגד מי כו' - כצ"ל.

אור אליהו

הסופר בלשון תרגום, יוצא ידי חובה אע"פ שיודע אשורית.

והראיה שהגמ' דילן סבירא לה כשמואל בירושלמי, שהנה על דברי המשנה (יז ע"א) "קראה תרגום לא יצא", הקשתה הגמ' (יח ע"א): "היכי דמי, אילימא דכתיבה מקרא וקרי לה תרגום, היינו על פה". ומדובר כאן שיודע אשורית⁷⁷, ומדפרידן גמ' רק ממה שנחשב שקורא בעל פה, ולא פריך מעצם זה שקורא תרגום, מבואר שגם מי שיודע אשורית וקורא בלעז יוצא ידי חובה⁷⁸.

[א] כגמרא: "חני שלשה, חמשה, שבעה כנגד מי, פליגי בה רבי יצחק בר נחמני וחד דעמיה ומנו רבי שמעון בן פזי, ואמרי לה רבי שמעון בן פזי וחד דעמיה ומנו רבי יצחק בר נחמני, ואמרי לה רבי שמואל בר נחמני, חד אמר כנגד ברכת כהנים, וחד אמר כנגד שלשה שומרי הסף, חמשה מרואי פני המלך, שבעה רואי פני המלך". כן צריך לומר⁷⁹. ולא

"יודע אשורית ויודע לעז, אינו יוצא בה אלא אשורית" הכוונה אפילו כתובה בלעז⁷⁴.

וכאן, מה שיוצא כשקורא בלשון תרגום את מה שהשמיט הסופר אע"פ שיודע אשורית, הוא משום שמדובר דוקא בשקורא מקצתה של המגילה באופן זה, כמו שכתוב בגמ': "תנו רבנן השמיט בה סופר אותיות או פסוקין וקראן הקורא כמתורגמן המתרגם יצא. מיתבי, היו בה אותיות מטושטשות או מקורעות אם רשומן ניכר כשרה ואם לאו פסולה, לא קשיא הא בכולה הא במקצתה". והטעם שיצא, כי היכי דיצא אם היה קורא באשורית בעל פה⁷⁵, שכיון שאינו קורא פסוקים אלו מתוך המגילה, אין הבדל אם קורא באשורית או בלעז.

אלא שי"ל הסבר נוסף, דגמ' דידן סבירא לה כשמואל בירושלמי⁷⁶, שגם מי שיודע אשורית יוצא בלשון לעז, דלא כר' אבהו, שסובר שמי שיודע אשורית אינו יוצא בלשון לעז כנ"ל. ולכן כשקורא את מה שהשמיט

76. וכן כתב רבינו בביאורו לשו"ע (שם סעיף י): "אלא שי"ל דגמרא דידן ס"ל כשמואל, דזו הברייתא השמיט הסופר כו' דשמואל היא, כמו שכתוב שם בירושלמי, ולפי זה קי"ל כשמואל וזהו סברא שניה דיצא".

77. שאם לא כן, איך יודע לתרגם את לשון המקרא לתרגום.

78. ולכן כשאין בעיה של קריאה בעל פה, כגון שכתובה תרגום וקורא תרגום (כמו שהעמידה הגמ' שם את המשנה), יוצא ידי חובה גם כשיודע אשורית.

79. וכן הגיה המהרש"א. וכן משמע בתוס' (ד"ה הני): "אבל מששה של יום הכפורים לא בעי עד לקמן. קשיא אמאי לא בעי מד' של ראש חדש

74. שהטעם אינו משום שקורא בעל פה, אלא משום שלא התירו קריאה בלעז אלא רק למי שאינו יודע אשורית, כנ"ל בדברי הרמב"ן הערה 69.

75. כמבואר בשו"ע (תרץ, ג) "צריך לקרותה כולה, ומתוך הכתב, ואם קראה על פה לא יצא. וצריך שתהא כתובה כולה לפניו לכתחילה, אבל בדיעבד אם השמיט הסופר באמצעה תיבות, אפילו עד חציה, וקראם הקורא על פה, יצא. הגה: אבל אם השמיט תחילתה או סופה, אפילו מעוטה, לא יצא (ר"ן) ואפי' באמצעה דוקא דלא השמיט ענין שלם (ב"י בשם א"ח) אבל ביותר מחציה, אפילו הן כתובות, אלא שהן מטושטשות ואין רישומן ניכר, פסולה". וכתב שם רבינו: "אבל ביותר כו' - מדאמרינן במקצתה".